

**SAMHÄLLSVETENSKAPLIGA
FAKULTETEN**

BRA KARL REDER SIG SJÄLV

Om maskulinitet och psykisk ohälsa på farliga arbetsplatser

Magdalena Lahtinen och Robert Salmela

Uppsats/Examensarbete:	15 hp
Program:	Personalvetarprogrammet
Nivå:	Grundnivå
År:	2015
Handledare:	Micael Björk
Examinator:	Lars Hansen

Abstract

Examensarbete, kandidat: 15 hp
År: 2015
Handledare: Micael Björk
Examinator: Lars Hansen

Syfte

Denna studies syfte har varit att bidra till en ökad insikt om hur maskulinitetsskapande mekanismer kan tänkas samverka med uppfattningar om psykisk ohälsa på en farlig arbetsplats. Uppsatsen har fokuserat på att ge en mer djupgående förståelse för våra respondenters upplevelser av dessa fenomen.

Teori/Tidigare forskning

Den tidigare forskning som använts i uppsatsen har bekräftat att det tycks finnas skillnader mellan gruppen kvinnor och gruppen män när det kommer till hälso- och riskbeteenden, och att det hos män finns ett samband mellan dessa och maskulinitetskonstruktioner. Det teoretiska ramverket har främst utgjorts av Connells teori om maskuliniteter, i vilken hegemonisk maskulinitet utgör ett centralt begrepp.

Metod

För att uppfylla studiens syfte och besvara dess frågeställningar har semistrukturerade intervjuer med åtta flygplanslastare genomförts. Den insamlade datan har tematiserats, vilket resulterat i två huvudteman: Manlighetsideal och Psykisk ohälsa. Under dessa har sedan tre subkategorier vardera skapats.

Resultat

Studiens resultat visar att hegemonisk maskulinitet kan vara ett teoretiskt relevant begrepp för att förklara hur maskulinitet konstrueras, då samtliga respondenter presenterade en likartad bild av en "urman", som de på olika sätt kontrasterade sig själva emot. Psykisk ohälsa visade sig vara svårt att tala om, och många respondenter delade uppfattningen att kvinnor både tenderade att ha ett rikare känsloliv än män och ett större behov av att prata om både känslor och psykisk ohälsa. Resultaten har visat sig vara i linje med tidigare teori och forskning, vilket möjliggjort att studiens syfte kunnat uppfyllas.

Nyckelord: Hegemonisk maskulinitet, psykisk ohälsa, farliga jobb, klass, manlighet

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
1.1 Syfte och frågeställningar.....	1
2. Bakgrund	2
2.1 Begreppsförklaringar.....	2
2.2 Psykisk ohälsa hos män med farliga jobb.....	3
2.3 Avgränsningar	4
2.4 Arbetsplatsen	4
3. Tidigare forskning	4
4. Teoretiskt ramverk	6
4.1 Hegemonisk maskulinitet	6
4.2 Maskulinitet och klass	7
4.3 Maskulinitet och hälsa	8
5. Metod	8
5.1 Tillvägagångssätt.....	8
5.2 Tematisering.....	10
5.3 Urval.....	10
5.4 Begränsningar.....	11
5.5 Etiska överväganden.....	11
6. Resultat och analys	11
6.1 Tema 1 – Manlighetsideal	12
6.1.1 Fysiskt	13
6.1.2 Psykiskt	14
6.1.3 Socialt.....	14
6.2 Tema 2 – Psykisk ohälsa	15
6.2.1 Klassmässiga aspekter	16
6.2.2 Arbetsrelaterade risker.....	17
6.2.3 Relation till psykisk ohälsa.....	19
6.3 Sammanfattning.....	21
7. Diskussion	22
7.1 Slutsatser	22
7.2 Vårt bidrag.....	23
7.3 Avslutande reflektioner	24
8. Referenser	24
9. Appendix 1	27

1. Inledning

Psykisk ohälsa, såsom stress, oro, ångest och sömnsvårigheter, blir allt mer utbredd i det svenska samhället. Hos dem som lider av psykiska besvär tycks kvinnor vara överrepresenterade. Det är dessutom kvinnor som är mest sjukskrivna i alla yrkeskategorier, och många av dessa sjukskrivningar inleds på grund av psykisk sjukdom (SCB 2012). Vi menar dock att det finns indikationer på att män som grupp tenderar att hantera psykisk ohälsa på andra sätt än gruppen kvinnor, och att deras strategier döljer problemets omfattning. Att färre män än kvinnor återfinns i statistik specifikt om psykisk ohälsa, både på arbetsplatsen som utanför, innebär inte att män som grupp är mer välmående.

Psykisk ohälsa är ett komplext fenomen som kan vara svårt att definiera, än mindre att till fullo få grepp om. Vi menar att personalvetare bör ha en förståelse för det som sträcker sig bortom sjukskrivningsstatistiken, om inte annat så för att kunna sätta in hjälpinsatser i tid, av omsorg om både den direkt drabbade och arbetsplatsen. Maskulinitet är ett minst lika komplext fenomen, som består av många olika samverkande mekanismer. Vi menar att föreställningar om maskulinitet är viktiga för hur psykisk ohälsa tar sig uttryck hos och hanteras av manlig personal. Dessa två fenomen är svåra att separera från varandra, vilket gör att vi har valt att lägga fokus just där, på relationen dem emellan.

Vi vill med denna uppsats bidra till en ökad förståelse för hur maskulinitet och psykisk ohälsa förhåller sig till varandra, för att på så vis kunna erbjuda en möjlig ingång för vidare forskning.

1.1 Syfte och frågeställningar

Syftet med vår studie är att bidra till en ökad insikt om hur maskulinitetsskapande mekanismer samverkar med synen på psykisk ohälsa hos män med farliga jobb. Syftet är också att få en djupare förståelse för våra respondenters egna upplevelser av dessa fenomen, vilket undersöks genom följande frågeställningar:

1. Hur upplever respondenterna maskulinitet och psykisk ohälsa?
2. Hur kan relationen mellan psykisk ohälsa och maskulinitetsskapande hos män med farliga jobb förstås?

2. Bakgrund

Detta avsnitt kommer behandla bakgrunden till arbetets syfte och frågeställningar samt ge en kort introduktion av arbetsplatsen som studien utförts på. Den inledande punkten avser att förtydliga hur centrala begrepp förstås och används i uppsatsen. Detta följs av en del som avser att ge en bild av den samhälleliga kontext där studien utförs. Efter detta förklaras vilka avgränsningar som vi har valt att göra för att studien ska vara genomförbar. Avsnittet avslutas sedan med en beskrivning av den valda arbetsplatsen.

2.1 Begreppsförklaringar

Farliga jobb: En rapport från SCB (2014) om yrke och dödlighet visar att arbetare har högre dödlighet än tjänstemän. Den visar även att dödligheten är högre på arbeten som normalt kräver gymnasiekompetens och de utan krav på yrkesutbildning än vad den är hos sysselsatta i genomsnitt. Vi menar, utifrån en egen bedömning, att flygplanslastare är ett farligt jobb, då det föreligger en risk för allvarliga olyckor med dödsfall som värsta möjliga konsekvens.

Psykisk ohälsa: SKL (2015) definierar psykisk hälsa som förmågan att hantera vanliga motgångar i livet samt att kunna se mening i tillvaron. Psykisk ohälsa kan då tänkas vara det motsatta; att sakna de nämnda förmågorna. Det är svårt att göra en klar avgränsning mellan psykisk hälsa och psykisk ohälsa, vilket även Folkhälsomyndigheten (2015) konstaterar. I en enkät för att mäta psykisk ohälsa har de valt att ställa frågor om “besvär av huvudvärk, ängslan, oro eller ångest, trötthet, stress, sömnbesvär, nedsatt psykiskt välbefinnande, självmordstankar och självmordsförsök”. För våra respondenter har vi valt att beskriva psykisk ohälsa som en bred kategori, innehållandes bland annat depression, stress, ångest och sömnsvårigheter. Vi har även ställt frågor om oro kopplat till arbetet. Utöver det har vi låtit respondenterna själva beskriva sin uppfattning av psykisk ohälsa.

Kön: Denna uppsats antar ett socialkonstruktionistiskt perspektiv på kön, till skillnad från att anse könsuttryck vara biologiskt determinerade. När vi skriver i termer av “kön” gör vi ingen skillnad på det och “genus”, som ibland beskrivs som “socialt kön”. Detta har vi valt då vi, i enlighet med exempelvis Butlers (2007) resonemang förstår sociala processer som omöjliga att särskilja från några slags “rena” biologiska fakta. Connell (2009:96) beskriver kroppen, med dess reproduktiva förmågor, som en arena för sociala processer. Med detta menas att hur vi förstår kroppen och dess funktioner i högsta grad är socialt konstruerat, men det innebär inte att

kroppen är irrelevant. Kroppen är utförare av könande och könade praktiker. Connell (2009:95) menar att kroppar både påverkar och påverkas av sociala strukturer, och att dessa samverkar för att skapa den verklighet vi lever i. Människan är här varken helt ett objekt för sociala strukturer och socialisering, eller till fullo självständiga agenter i sina egna liv.

2.2 Psykisk ohälsa hos män med farliga jobb

Även om kvinnor som grupp är överrepresenterade när det kommer till sjukskrivningar innebär det inte att män som grupp är mindre drabbade av olika former av psykisk ohälsa. Det är mer än dubbelt så många män som kvinnor som tar sitt liv, och detta är ett mönster som är genomgående i alla ålderskategorier (SCB 2009). Även om alkoholkonsumtionen ökar bland både kvinnor och män, är män överrepresenterade med nästan dubbelt så höga siffror bland personer med hög alkoholkonsumtion (SCB 2007).

Resultat från SCB visar att arbetare är överrepresenterade i förhållande till tjänstemän när det gäller psykisk ohälsa, och lågutbildade i förhållande till högutbildade. I en statlig utredning om män och jämställdhet framkommer att socioekonomisk status inverkar på hälsa och ohälsa. I utredningen dras även slutsatsen att normer om manlighet, till exempel att inte visa sig svag, påverkar mäns relation till vården. Detta beskrivs leda till att män som grupp får svårare att söka hjälp och även att de som grupp tenderar att ägna sig åt mer riskfyllda vanor än gruppen kvinnor (SOU 2014:6).

Klass och kön kan således sägas påverka den psykiska ohälsans karaktär och omfattning. Vi menar att maskulinitetsskapande processer på arbeten som innebär hög fysisk belastning samt medför risker för den egna säkerheten måste studeras för sig. Hur denna typ av maskulinitet skiljer sig från den som skapas på andra arbetsplatser menar vi har att göra med dels att arbetare tycks vara särskilt utsatta för psykisk ohälsa, dels att arbetet i sig kan ha psykiska aspekter som inte nödvändigtvis framkommer i statistik på arbetet. De mest riskfyllda arbetena, med risk för olycksfall, innehas ofta av män. Siffror från arbetsmiljöverket visar att 9 av 10 anställda som dog på arbetsplatsen 2011 var just män (Arbetarskydd 2012). Vi tror att vår uppsats kan bidra med ökad insyn i den psykiska aspekten av att utsättas för dessa risker och i hur detta bör förstås i relation till maskulinitetsideal och normer på arbetsplatsen. Detta vill vi mena är viktigt både på grund av att arbetare är särskilt utsatta, för psykiska och fysiska risker, och för att mäns psykiska ohälsa inte syns i statistiken i den utsträckning som den tycks finnas.

2.3 Avgränsningar

Uppsatsens centrala tema är maskulinitet, i relation till vad som kan anses vara en del av ett maskulinitetsskapande: förhållningssätt till psykisk ohälsa. Vi har valt att avgränsa oss till att intervjua män med farliga jobb, vilket i denna studie exemplifieras av åtta flygplanslastare. Med hänsyn till studiens omfattning har vi avgränsat oss till att genomföra samtliga intervjuer på en och samma arbetsplats och inom ramen för samma yrkeskategori. Anledningen till att vi valt att intervjua flygplanslastare har dels varit ett intresse för den klassspecifika typ av maskulinitet som kan tänkas produceras på deras arbetsplats, dels att vi tror att psykisk ohälsa ofta förbises på arbetsplatser med många fysiska aspekter av mer *akut* karaktär.

2.4 Arbetsplatsen

Vår studie har utförts hos anställda flygplanslastare på ett större flygbolag. Vi har intervjuat respondenter från samma avdelning men tillhörande två olika arbetsskift. Vår studie kommer i ett läge då det finns mycket oro på arbetsplatsen gällande en eventuell upphandling av företagets lastare, vilket har framkommit tydligt i intervjuerna. Detta menar vi är viktigt att ha i åtanke för att förstå sammanhanget inom vilket studien genomförts. Som tidigare nämnt fokuserar denna uppsats på män med farliga jobb. En undersökning, initierad av Transportfackens yrkes- och arbetsmiljönämnd, med syfte att kartlägga flygplanslastares arbetsmiljö, påvisar ett flertal risker som är specifika för yrkesgruppen (Ekelöf 2013). Det är en arbetsplats där arbetsskador och överbelastningsproblematik tillhör det vanliga. Av intervjuerna framgick dessutom att det föreligger en risk för allvarliga olyckor, med dödsfall som värsta konsekvens, även om det inte tycks vara vanligt förekommande.

3. Tidigare forskning

Med denna uppsats vill vi börja fylla en kunskapslucka gällande förhållningssätt till psykisk ohälsa och maskulinitet hos män med arbeten som innefattar många risker för den fysiska säkerheten. Vi menar att det saknas studier av kvalitativ karaktär som på djupet undersöker mäns upplevelser av dessa fenomen och som dessutom behandlar hur klass kan relateras till detta. Det finns dock relevant forskning om mäns hälso- och riskbeteenden i relation till konstruktioner av maskulinitet, som bekräftar att det tycks finnas skillnader i beteende mellan gruppen män och gruppen kvinnor. Will Courtenay (2000) är en psykolog och

maskulinitetsforskare som genomfört en studie med syfte att undersöka den typen av samband. Courtenay (2000) har genom sina resultat påvisat konkreta konsekvenser som maskulinitetskonstruktioner får för mäns hälsa. Författaren hävdar att det faktum att män i USA, som är Courtenays hemvist, i genomsnitt lever sju år kortare än kvinnor och oftare drabbas av allvarliga kroniska sjukdomar är relaterat till hälsobeteenden och föreställningar om hälsa som han menar skiljer sig åt mellan gruppen kvinnor och gruppen män. Courtenay (2000) argumenterar för att män i USA tenderar att ta större hälsorisker än kvinnor, samt att de är mindre benägna än kvinnor att ägna sig åt hälsofrämjande aktiviteter. Författaren menar att hälsoskadliga beteenden ofta blir ett sätt för män att förhandla sin position som män; ett sätt att uttrycka maskulinitet på.

Courtenay (2000) tar i sin studie hänsyn till skillnader mellan olika grupper av män som har att göra med etnicitet, ekonomisk status, sexuell läggning, utbildningsnivå och social kontext. Dock menar han att dessa faktorer, som påverkar individens hälsostatus, inte är tillräckliga för att förklara de könsskillnader som finns när det kommer till livslängd och hälsa, vilket han knyter an till hälsobeteenden. Courtenay (2000:1386) skriver vidare att övervikt generellt är vanligare hos män än hos kvinnor, och att kvinnor genomför fler hälsofrämjande förändringar när det kommer till träning. Courtenay (2000:1386) beskriver en metastudie som visar att män oftare än kvinnor ägnar sig åt hälsovådligt beteende, med risk för skada, sjukdom eller dödsfall, i över trettio hälsokategorier. Författaren lyfter också att män söker vård mer sällan än kvinnor, med undantag för i fall med allvarliga sjukdomstillstånd. Levant och Wimer (2011) har undersökt samband mellan maskulinitet och hjälpsökande, och genomfört en studie bland 178 manliga psykologistuderanter på college. De drar slutsatsen att det går att se samband mellan vad de kallar "traditionell maskulinitet" och undvikande av akademiskt hjälpsökande. Författarna menar att det går att se liknande mönster även i områden utöver det akademiska, exempelvis när det gäller psykiska och fysiska hälsobesvär. En senare studie av Levant och Wimer (2014) undersöker hur maskulinitetskonstruktioner kan tänkas fungera både som skydds- och riskfaktorer för mäns hälsa. Författarna drar slutsatsen att handlingar förknippade med "traditionell maskulinitet" främst utgör riskfaktorer för mäns hälsa.

Courtenay (2000:1388) menar att olika sätt att "göra hälsa" på, både gällande riskbeteenden och hälsofrämjande beteenden och föreställningar, också blir ett av flera sätt att göra femininitet och maskulinitet på. Courtenay (2000:1387) skriver att män tvingas förhålla sig till sociala förväntningar på att män ska vara självständiga, tuffa och starka.

4. Teoretiskt ramverk

I detta avsnitt redogör vi för uppsatsens teoretiska ramverk. Här beskrivs det som utgjort teoretiska utgångspunkter redan under arbetets första skede. Vi presenterar den teori som har används för att analysera insamlad data och som vi anser bidrar med ett större sammanhang för studiens resultat. Avsnittet inleds med en kort introduktion till "maskulinitet" som teoretiskt koncept och fortsätter sedan med att förklara det som är ett av uppsatsens nyckelbegrepp: Hegemonisk maskulinitet. Avsnittet består även av en del som behandlar klassspecifika aspekter av maskulinitetsskapande och en del som rör vilken plats hälsa har i konstruerandet av maskulinitet.

4.1 Hegemonisk maskulinitet

Connells (2005) *Masculinities* beskriver maskuliniteter och hur de formas och tar sig uttryck på olika sätt i relation till sammanhanget de existerar inom. Connell (2005:6) menar maskuliniteter är mer än en fråga om könsfördelningar i antal, där män antalsmässigt uppenbart dominerar områden som teknik och naturvetenskap. Författaren skriver att dessa områden i sig kan sägas vara kulturellt könade, eller *maskulina*, då deras olika praktiker och ideal skapas av dominanta män, i en genusordning som överordnar män över kvinnor. En tolkning av detta skulle då kunna vara att maskulinitet inte är frikopplat från män, men att det sträcker sig utöver individuella mäns praktiker i form av språk, ideal och makthierarkier.

Ett av begreppen Connell (2005) genomgående använder sig av är hegemonisk maskulinitet. Det syftar på dominerande uttryck för maskulinitet, som dock inte bör ses som en fast karaktärstyp. Författaren menar snarare att den hegemoniska maskuliniteten är en dynamisk position som går att bestrida och på olika sätt göra motstånd mot. Connell (2005:76) skriver om maskuliniteter som multipla och som bestående av intersektioner av klass, kön och ras. Författaren lyfter dock även vikten av att inte fastna i förenklingar där maskuliniteter delas upp i *en* arbetarklassmaskulinitet eller *en* medelklassmaskulinitet. Även en risk åt andra hållet tas upp, där multipla maskuliniteter riskerar att tolkas alltför individualistiskt. Författaren betonar att maskuliniteter formas och förhandlas i relation till varandra.

Mot bakgrund av detta kan hegemonisk maskulinitet förstås som den dynamiska position som den är, där vissa uttryck och ideal görs dominanta. Connell (2005:77) förklarar hegemonisk

maskulinitet som den typ av maskulinitet som kulturellt och socialt uppmuntras. Författaren skriver vidare att det är en position som används i legitimerandet av patriarkatet, det vill säga könsmaktsordningen där män som grupp överordnas kvinnor som grupp, och således kan det sägas vara en del av sitt kulturella sammanhangs lösningar för att legitimera och upprätthålla mäns makt över kvinnor.

Att en typ av maskulinitet är hegemonisk innebär inte nödvändigtvis att den innehas av en majoritet av alla män, eller ens att det är en samling uttryck och handlingar som är som mest synligt hos de män som innehar mest ekonomisk och social makt i samhället. Hegemonisk maskulinitet kan även vara av mer symbolisk karaktär och i sin rena form snarare främst existera hos skådespelare eller som rena fantasifoster, i form av exempelvis filmkaraktärer. Det måste inte vara ideal som är uppnåeliga i verkliga livet, men den hegemoniska maskuliniteten kan sägas utgöra en bild som ett stort antal, om inte alla, män på något sätt tvingas förhålla sig till. Dock är dessa uttryck för maskulinitet inte helt frikopplade från faktisk makt, utan det är i samspelet mellan institutionell makt, åtminstone på gruppnivå, och kulturellt önskvärda uttryck för maskulinitet som hegemoni skapas. Det är lyckade maktanspråk som utgör det hegemoniska (Connell 2005:77-79). Connell (2005:80) använder sig även av uttrycket marginaliserade maskuliniteter, som hon menar alltid måste förstås i relation till de maskuliniteter som i specifika sammanhang görs dominanta. Här menar författaren att även underordnade maskuliniteter, i förhållande till hegemoniska, eller överordnade maskuliniteter, kan sägas ingå i auktoriserings- och marginaliseringsprocesser sinsemellan. Connell (2005:81) ger som exempel att klassrelationer kan påverka vilken betydelse och vilka konsekvenser homosexuella praktiker kan komma att leda till.

4.2 Maskulinitet och klass

Connell (2005:95-96) beskriver livshistorier hos ett antal män från arbetarklassen utifrån förståelsen att deras maskulinitet formas i relation till arbetsmarknaden som helhet, snarare än att utgå från deras specifika arbetsplatser. Författaren lyfter utbytbarheten som en sårbarhet på arbetsmarknaden. Avsaknad av särskilda kvalifikationer, i form av exempelvis utbildning, samt att arbetet skulle kunna utföras av i princip vem som helst, leder till att arbetet för den anställde upplevs som utbytbar med vilket annat som helst, och att den anställda för anställaren blir utbytbar med vilken annan arbetssökande som helst (Connell 2005:96). Även om Connell (2005:36) betonar att olika maskuliniteter är dynamiska positioner, menar hon att man bör göra skillnad på maskulinitetsskapande processer inom medelklassen och motsvarande inom

arbetarklassen. Författaren skriver att hårt, manuellt arbete sliter ut kroppar. Hon menar att detta kan ses som ett resultat av de krav som ställs från ledningen, då manuellt arbete inte i sig måste vara destruktivt, och där det hårda fysiska arbetet även kan komma att fungera som ett demonstrerande av maskulinitet. Connell (2009:82) exemplifierar detta med män i byggbranschen och stålindustrin, där författaren menar att det blir det kroppsligt utmanande, att utsätta sig själv för faror, som utgör grunden för industriarbetets maskulinitetsskapande. Connell (2009:82) skriver att destruktionsen av kroppen, "maskulinitetens fysiska boning", kan vara en del i upprätthållandet av det socialt maskulina

4.3 Maskulinitet och hälsa

Bengs och Wiklund (2015:151) beskriver vad de menar vara ett ideal i dagens samhälle, där individen måste vara framgångsrik och högpresterande; en bild där varken psykisk eller fysisk ohälsa får plats. De menar att många kan känna skam inför sin ohälsa, och därför inte är villiga att prata om den med andra. Bengs och Wiklund (2015:155) beskriver vidare att mannen historiskt setts som norm och därigenom bärare av egenskaper som hälsa och rationalitet. Bengs och Wiklund (2015:161) lyfter även ett disciplinerande av kroppen, där idrott och militära sammanhang tas upp som exempel, som kan sägas ingå i en maskulinitetskonstruktion. Författarna menar att den typen av praktiker skapar distans till en sårbarhet som inte får ingå i vad de benämner som "det rationella manliga projektet". Connell (2005:164) beskriver också bilden av mannen som rationell, mot kvinnan som känslös, som ett återkommande patriarkalt tema i områden som europeisk filosofi och populärkultur. Författaren menar att anspråket på att vara bärare av rationalitet och kunskap om hur samhället bäst organiseras, och andra objektiva sanningar, är en del av den hegemoniska maskuliniteten.

5. Metod

Detta avsnitt behandlar de metodologiska och etiska överväganden som gjorts under arbetets gång, samt beskriver vår arbetsprocess. Vi inleder med att beskriva studiens tillvägagångssätt. Den tematisering som gjorts av resultatet redogörs för utförligare under en egen rubrik. Därefter presenteras urvalsmetod, vilket följs av en diskussion av studiens begränsningar. Slutligen beskriver vi de etiska överväganden som gjorts.

5.1 Tillvägagångssätt

Arbetet var förlagt över 10 veckor, varav de två första främst användes för inläsning av teori och formulering av frågeställningar. Även en intervjuguide (se Appendix 1) upprättades under denna tid. Resterande veckor ägnades åt datainsamling samt bearbetning av data och teori. Den valda teorin och tidigare forskningen kommer från två olika vetenskapliga traditioner; sociologi och psykologi. Att ha dessa två ingångar till ämnet har vi funnit nödvändigt för att kunna besvara uppsatsens frågeställningar, som vi menar innefattar både psykologiska, i form av individuella strategier och beteenden, och sociologiska, i form av sociala strukturer, aspekter.

Totalt åtta semi-strukturerade intervjuer, på samma arbetsplats, genomfördes. Samtliga intervjuer, med undantag för en, transkriberades för att öppna upp för nya tolkningar och underlätta för analys av materialet. Intervjun som inte transkriberades sammanfattades istället under samma dygn som den genomfördes, då detta var ett villkor för respondentens deltagande. Vi har valt att använda oss av en kvalitativ forskningsmetod, då vi vill få en fördjupad förståelse för respondenternas egna upplevelser av psykisk ohälsa och maskulinitet. Kvale (1997:32) skriver att den kvalitativa forskningsintervjun i sig är halv- eller semi-strukturerad, där intervjuguiden kan innehålla teman som intervjuaren ska hålla sig inom, men även, som i vårt fall, förslag på frågor. Dock har respondenterna i största möjliga mån själva fått styra samtalet, och ordningen på de ämnen som diskuterats. Under intervjuernas gång har vi för tydlighetens skull valt att använda "manlighet" som synonymt med "maskulinitet". De används även synonymt i presenterandet av resultatet och i diskussionen av det.

Dessa åtta intervjuer, på 35 till 85 minuter vardera, ansåg vi vara tillräckliga för att vi skulle kunna bilda en uppfattning om respondenternas upplevelser om maskulinitet och psykisk ohälsa och utifrån det besvara uppsatsens frågeställningar. Bryman (2011:528) beskriver att kvalitativ data kan analyseras utifrån teman och subteman, vilka kan utläsas vid noggrann bearbetning av materialet. Detta är även det valda tillvägagångssättet för analys av denna studies insamlade data. I sammanställningen av uppsatsens resultatdel har vi valt att inte låta det framgå vilken respondent som säger vad. Vi beslutade detta med anledning av att respondenterna blivit lovade anonymitet. Av samma anledning har vi valt att inte heller namnge respondenterna själva, då vi gjort bedömningen att även det skulle kunna riskera att avslöja deltagarnas identitet. Med tanke på att detta är en kvalitativ studie menar vi att detta beslut inte nämnvärt påverkar resultatens kraftfullhet, då det är innehåll snarare än frekvens som är av intresse för oss.

5.2 Tematisering

Det insamlade materialet bearbetades i enlighet med Braun och Clarkes (2006) sex steg för tematisk analys. I ett första steg bekantade vi oss väl med datan, genom att transkribera och läsa, samt skriva ner de tankar som dök upp under tiden. Intervjuerna delades upp för transkribering och sedan läste vi materialet var och en för sig. Nästa steg var att påbörja kodningen, där vi på separata håll markerade återkommande, eller på annat sätt intressanta, element i de transkriberade intervjuerna. Efter detta diskuterade vi gemensamt våra fynd för att hitta likheter och skillnader, vilket övergick i sökandet efter teman. I denna del av processen sorterade vi data till de olika temana och uteslöt det som inte var relevant för att besvara uppsatsens frågeställningar. Följande moment bestod i att namnge och förtydliga de funna temana. I detta skede kunde vi konstatera att vi såg två huvudteman i vårt material som vi kom att benämna *Manlighetsideal* och *Psykisk ohälsa*. Under dessa två huvudteman skapade vi sedan temaspecifika subkategorier, för att göra materialet mer överskådligt och underlätta för processen med att knyta samman materialet med teori. Slutligen sammanställdes resultat och analys i en sammanhängande text. Våra teman ser ut som följer:

Tema 1: Manlighetsideal

Fysiskt

Psykiskt

Socialt

Tema 2: Psykisk ohälsa

Klassmässiga aspekter

Arbetsrelaterade risker

Relation till psykisk ohälsa

5.3 Urval

I denna studie genomfördes intervjuer med åtta manliga flygplanslastare anställda vid samma företag och på samma avdelning. Respondenterna var inte utvalda av ledningen, utan ställde frivilligt upp på förfrågan från oss. Då uppsatsens syfte handlar om mäns upplevelser av maskulinitet och psykisk ohälsa var det också enbart män som ingick i urvalet. I enlighet med studiens syfte och frågeställningar genomfördes intervjuerna med innehavare av vad vi bedömt som farliga jobb.

5.4 Begränsningar

Vår ursprungliga ambition var att låta våra intervjuer exemplifiera vad vi ser som ett mer generellt fenomen i samhället. Materialet för denna studie är dock inte tillräckligt omfattande för att det ska vara generaliserbart, så vi ser snarare att det kan utgöra en utgångspunkt för vidare forskning. Ytterligare en begränsning för studien, och våra möjligheter till att besvara frågeställningarna, har varit att respondenternas föreställningar, och alla sätt dessa kan ta sig uttryck, inte helt framkommer under ett enstaka möte. Vi upplever dock att det material vi har tillgång till varit tillräckligt för att få en uppfattning om respondenternas egna upplevelser av sig själva och de fenomen som vi ämnat att undersöka.

5.5 Etiska överväganden

Studien har genomförts med hänsyn till Vetenskapsrådets (1990) fyra forskningsetiska principer: Informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet. Respondenterna informerades före intervjuernas start om syftet med intervjuerna, om att allt deltagande sker på frivillig basis, samt att vi anonymiserar all data innan det nås av någon annan än intervjuerna. De forskningsetiska principerna innebär också att all insamlad data behandlas med största möjliga konfidentialitet och bara används inom ramen för denna studie.

Företaget gav oss tillgång till flygplanslastarnas uppehållsrum, där vi på egen hand kunde höra oss för om deltagande i studien. Detta innebar även att oplanerade observationer kunde göras mellan varje intervju, då vi hade möjlighet att ta del av de anställdas interaktioner med varandra. Vi beslutade dock, med hänsyn till den forskningsetiska principen om frivillighet, att inte inkludera någon observationsdata som en del av ett resultat. De oplanerade observationerna erbjöd ändå en möjlighet att få en ökad insikt i sammanhanget som intervjuerna genomfördes inom.

6. Resultat och analys

Vi kommer i detta avsnitt presentera vårt resultat och redogöra för hur våra respondenter förhåller sig till dels maskulinitet och dels till psykisk ohälsa utifrån de två ovan angivna temana. Vidare kommer resultatet att analyseras genom att det kontrasteras med den tidigare forskningen och den teoretiska referensramen som angivits för ovan.

Först kommer Tema 1 (Manlighetsideal) att presenteras och analyseras för att sedan efterföljas av Tema 2 (Psykisk ohälsa). Varje tema kommer presenteras och analyseras inom ramen för de subkategorier som skapats för ändamålet. Eftersom våra huvudteman både är kompletterande och överlappande kommer ett avslutande avsnitt med kopplingar dem emellan avsluta denna del av uppsatsen.

6.1 Tema 1 – Manlighetsideal

Våra respondenter gav på frågan om vad som är manlighet inte ett helt unisont och enhetligt sammansatt svar, men det fanns aspekter som var återkommande hos nästan samtliga respondenter. Dessa aspekter föll ofta inom det Bengs och Wiklund benämnde ”det rationella manliga projektet”, där idealbilden av en man är en man distanserad från allt som anses vara sårbarhet. När manlighet, eller vad det är att vara man, fördes på tal i intervjuerna, återkom detta distanserade från sårbarhet antingen som något *fysiskt, psykiskt* eller *socialt*.

Svaren rörande manlighetsideal kom att pendla mellan dels respondentens individuella bild, dels en schablonbild som ansågs finnas i och upprätthållas av samhället i stort. Denna schablonartade bild av hur en ”riktig” man skulle vara kom påfallande ofta att karaktäriseras av ordval som lutade mot det primitiva, exempelvis att denne var en ”mansgris” eller ”skogshuggarman” som ”drack mycket öl” och ”var stor och stark” och ”knappt [kunde] laga mat”. Det var tydligt att respondenterna såg dessa som just schablonbilder som inte var annat än karikatyrer av något som inte fanns i verkligheten. Många menade att utvecklingen i samhället pekade mot en ökad jämställdhet mellan män och kvinnor vilket gjorde det svårare att urskilja vad som ansågs vara manligt respektive kvinnligt. Detta framkom kanske tydligast hos en respondent som menade att ”en kvinna kan vara en man” eller en ansåg att den kvinnliga chefen var ”jävligt manlig”. Många pekade på hur det rörde sig om en generationsfråga, där äldre generationer närmade sig den schablonartade bilden medan yngre män ofta sågs som mer jämställda och ansvarstagande när det kom till hushållsbestyr och omhändertagande av barnen. Så var dock inte alltid fallet, utan en av de yngre respondenterna var mycket tydlig med att ”det där med jämställdhet och grejer” var ”löjligt” och att om han kunnat hade låtit sin tjej vara hemma för att sköta om detta. Detta uttalande var dock inte representativt för respondenterna som helhet, utan de allra flesta förhöll sig relativt neutralt till jämställdhetsprocessen och jämställdheten som ideal genom att konstatera det som ett krasst faktum. Svaren påvisar dock vad som med Connells (2005) terminologi skulle kunna förstås som en medvetenhet hos många

av respondenterna om att manlighet är en dynamisk process; att vad som anses vara manligt kodade uttryck eller praktiker kan skifta från tid till annan.

Även om schablonbilden aldrig användes för att beskriva sig själva, så föll många av respondenternas svar ändå i närheten av den. Deras förhållningssätt till manlighet var skiftande men återkommande teman var mannen som fysiskt överlägsen kvinnan, med en rationell snarare än känslsam läggning som även inbegrep en praktisk sida i att vara händig både med skiftnyckel och hammare, vilket korresponderar väl med Connells (2005) beskrivning av den hegemoniska maskuliniteten.

Nedan kommer respondenternas personliga svar på vad som är manligt att presenteras uppdelat i de tre underkategorierna.

6.1.1 Fysiskt

Just den fysiska biten av att vara man var något ett flertal av respondenterna underströk när de förklarade sin syn på manlighet. Återkommande var att en man skulle vara ”stor” och ”stark” och kunna utföra fysiskt krävande sysslor och inte vara rädd att bli smutsig. En av dem kopplade detta direkt till att det är vad kvinnor förväntade sig av män; att män måste vara stora och stabila och kunna lyfta tungt och lasta bilar, men samtidigt kunna erbjuda en trygg famn och hålla upp dörrar. En annan aspekt av den fysiska biten som återkom hos några respondenter var just det fysiska som något som utfördes rent praktiskt, vilket exemplifieras av en respondent som menade att det var omanligt att ”...inte kunna byta däck på en bil, bara lallat genom livet och inte gjort något fysiskt.”

Det fysiska sågs som något tudelat, där det dels handlade om fysisk som i en specifik kroppsbyggnad, dels som att praktiskt kunna utföra vissa handlingar. Några av respondenterna kom in på sysslofördelningen i hemmet och om det i det specifika fallet rörde sig om något annat än ett singelhushåll låg det ofta på honom att sköta de klassiskt manligt kodade bitarna såsom bildäcksbyte och verandabyggnad. Det fanns dock undantag. En respondent underströk starkt hur mycket denne ägnade åt även andra hushållsgöromål såsom städning och matlagning, men medgav samtidigt att han fick byta däck på bilen och genomföra andra typiskt manliga sysslor. Återkommande var även förmågan att kunna hantera stora fordon, vilket var en naturlig del av det dagliga arbetet. De svar som gavs ligger i linje med vad som skrivits under *tidigare forskning*. Där beskrev Courtenay (2000) hur män tvingas förhålla sig till de förväntningar som

finns på dem om att vara tuffa och starka. Detta är en bild med djup och tydlig förankring hos våra respondenter.

6.1.2 Psykiskt

Både Connell (2005) och Bengs och Wiklund (2015) har varit inne på rationalitet som ekvivalent med manligt och många respondenter menade att de inte fördjupade sig i känslor särskilt mycket, utan på sin höjd skrapade på ytan. Vissa menade rentav att detta var genetiskt betingat, något nedärvt och att män inte hade samma känsloliv som kvinnor:

Jag har mindre behov att prata känslor än mina partners haft. Det har egentligen inte berott på någonting som jag kan peka på vad det beror på men det kan ju vara så att det ligger bakåt i våra gener så att säga.

Att just psykiska egenskaper som sågs som manliga var inte lika frekvent förekommande som fysiska eller sociala, men stabilitet nämndes flertalet gånger, det vill säga att ha ett känsloliv som var under kontroll. Även raket kunde ses som manligt, liksom en lösningsinriktad inställning.

6.1.3 Socialt

Denna subkategori hänger tätt samman med vad som ansågs vara typiskt manliga psykiska karaktäristika och kan i någon mån ses som en förlängning eller ett förtydligande av dessa. I svaren vi fick var det tydligt att det fanns sociala praktiker och sammanhang som ansågs vara mer manliga än andra och att det i dessa sammanhang fanns beteenden och samtalsämnen vilka sågs för vara mer eller mindre manliga. Detta inbegrep både sociala förväntningar på hur en man ska vara samt hur och om vad en man ska kommunicera.

Flerstädes i materialet finner vi att mannen både ska vara en beskyddare och försörjare. I ett fall handlar det om att skydda "sin kvinna", i ett annat om att "skydda sin familj" och kunna ge utrymme för sin kvinnliga partner att ta ut maximalt med mammaledighet. En respondent gav exempel på hur "dom största mansgrisarna" på arbetsplatsen hade blivit extra hjälpsamma när det enligt respondentens utsago tillkommit kvinnor (som respondenten benämnde "stackars lilla tjejen").

Hos flertalet respondenter framkom att det var viktigt att "dra sitt strå till stacken", "att inte dra benen efter sig", "inte bara tänka på sig själv" och liknande formuleringar. Allra tydligast menade respondenterna att manligheten tog sig uttryck när det kom till det sociala samspelet

män emellan, både gällande hur och om vad man kommunicerade. Några av respondenterna menade att man anpassade språk och samtalsämnen om kvinnor (eller ”tjejer”) var närvarande och blev mer ”polerade” i samtalssätt, medan andra menade motsatsen eftersom dessa kvinnor (eller ”tjejer”) redan blivit ”indoktrinerade” (i.e. härdade) och att man inte behövde anpassa sig. Typiskt för denna mansdominerade kommunikationsarena var att den var ”rå men hjärtlig”, att det var ”högt i tak” med många ”skämt under bältet” och att det snarare pratades om fotboll än om ”smink”. Många upplevde att män var rakare i sitt kommunikationssätt och en respondent menade att det var manligt att ”stå för vad man säger”. En annan att män i jämförelse med kvinnor rentav var väsensskilda i sitt kommunikationssätt:

Nej...kvinnor älskar att prata. Dom ska analysera och prata om känslor å...hit och dit. Det gör inte vi på samma sätt. Vi kan prata känslor men vi gör det inte på samma sätt. Vi är två helt skilda arter alltså. Det är därför vi kan föröka oss tror jag.

Ovan citat kom från en av våra respondenter och det sätter ord på den nästan fullkomliga samstämmighet som rådde gällande att män ofta både talade om känslor mer sällan än kvinnor och att de rent generellt hade ett mindre behov av att göra det. Därför blev detta inte något vanligt återkommande tema. En respondent menade rentav att en man som talade mycket om känslor på arbetsplatsen skulle bli betraktad som ”fjollig”, vilket sades med en negativ konnotation.

Det återfinns i resultatet dock intressanta avvikelser. En person beskrev Ernst Kirchsteiger som ”jävligt manlig” eftersom han vågade bejaka sin ”kärlek till det estetiska och “levde ut sina drömmar” och “gick barfota och älskade färger” samt ”bejakade sådana underbara grejer som ljus och form”. Ernst var ”en förebild” för honom eftersom respondenten också ”älskade inredning” och blev kreativ när han såg Ernst vara kreativ. Samma respondent menade till en början att ”tryggheten att vara sig själv” var manligt, men landade sedan i ett resonemang om att det egentligen var ett könsneutralt ord och inte något specifikt manligt.

6.2 Tema 2 – Psykisk ohälsa

I detta avsnitt kommer vi redogöra för respondenternas inställning till psykisk ohälsa så som den definierats i denna uppsats. För att korrekt förstå deras svar i så hög utsträckning som möjligt har vi under tema 1 försökt belysa hur respondenterna ser på maskulinitet och hur den skapas i samspel med övriga medarbetare och samhället i stort. Eftersom uppsatsens syfte är att undersöka relationen mellan maskulinitet och psykisk ohälsa *på en farlig arbetsplats* kommer detta avsnitt först att kontrastera respondenternas svar med teori och tidigare forskning gällande

klass och arbetsrelaterade risker. Detta för att bygga upp en bild av hur respondenterna upplever sin arbetssituation dels inom ramen för att vara en del av arbetarklassen och dels sin arbetssituation som kantad av många riskfyllda moment. I denna kontext som av dessa komponenter byggts upp, placeras sedan respondenternas relation till psykisk ohälsa, där vi med exempel kommer visa på hur respondenternas svar överensstämmer med tidigare teori och forskning.

6.2.1 Klassmässiga aspekter

Samtliga respondenter arbetade i grunden som lastare, även om några hade lite fler ansvarsområden, ”ungefär som en team leader”, eller ytterligare arbetsmoment att se till. De arbetsmoment som ingick i rollen som lastare var att lasta av och på bagage och frakt på flygplan. De med ytterligare ansvarsområden fungerade ofta som koordinatörer av det övriga arbetet eller ansvarade för viktfordelningen i lastutrymmet och att alla säkerhetsföreskrifter följdes. Andra arbetsuppgifter var exempelvis avisning av flygplan, push-back av flygplan (flytta ut plan från lastområdet) och framförande av motordrivna fordon av olika storlek och slag. Överlag ansågs arbetet vara slitigt, särskilt de monotona fysiska momenten att hantera resenärers bagage antingen på knä inne i flygplanets lastutrymme eller nere vid lastkärrorna där ett ”tetris-arbete” tog vid.

Några av respondenterna benämnde jobbet som lastare som ”världens bästa skitjobb”. Trots detta rådde ändå hos det stora flertalet en inställning till den rådande arbetssituationen som negativ eller oroad. Detta särskilt om den nuvarande situationen jämfördes med hur arbetet sett ut tidigare, i vissa fall bara för några år sedan. Hos alla utom en av respondenterna återkom en medvetenhet om att de lever och verkar i en tid av nedskärningar och att personalstyrkan minskats till följd av att ett behov hos företaget att strama åt budgeten. Några pekade på generella tendenser i samhället, ”det är ju som på alla andra arbeten”, och att det allmänna pratet i uppehållsrummet kommit att präglas av den prekära situationen där företaget vill sälja ut dem som enhet betraktad.

Återhämtningstiden, alltså den tid som spenderades mellan varje in- och urlastning, hade minskat och ibland fick de rentav ”springa mellan kärrorna” för att hinna med. Svaret nedan gav en av respondenterna på frågan hur han kände inför de förändringar som skett på arbetsplatsen:

Nä, jag tycker det...(hård harkling). Ja, men det är klart jag tycker det är tråkigt. Det har blivit sämre. Det har blivit jättemycket sämre, allting är sämre. Det har blivit hårdare, det har blivit sämre scheman. Det är högre arbetsbelastning per skift [...] jag har sämre förutsättningar till att göra det [jobbet] på ett riktigt sätt, på grund av stressmoment och att vi alltid är underbemannade.

Många upplevde att de hamnade i kläm mellan målet att få iväg flygplanen i tid och att samtidigt behöva förhålla sig reglementsenligt till de säkerhetsregler som fanns inbakade i arbetet.

Det förekom även kommentarer om att ”det inte är någon kärnfysik direkt”, inte heller någon ”hjärnkirurgi” och att ”tränade apor” skulle kunna utföra jobbet. Detta är vittnesmål om det som Connell (2005) understryker i sitt resonemang kring maskulinitet och klass, att arbetare till följd av bristande kvalifikationer lever med ett ständigt hot om att bli utbytta och att detta ger en specifik sårbarhet på arbetsmarknaden. De som i sina arbetsuppgifter hade ett större ansvar menade att den extra löneförmånen som tillföll dem inte stod i proportion till det ökade ansvaret.

6.2.2 Arbetsrelaterade risker

Denna aspekt är till viss del en förlängning på den förra och det fanns hos samtliga respondenter en medvetenhet om att det var ett slitigt, påfrestande och många gånger farligt jobb där de i värsta fall skulle kunna bli bragda om livet. Återkommande i det samlade resultatet gällande arbetsrelaterade risker var respondenternas kännedom om riskerna men deras uttalade frånvaro av oro inför dem. Dessa risker ansågs alltid vara av fysisk snarare än psykisk karaktär.

Riskerna med arbetet accepterades och sågs som något ofrånkomligt, vilket enligt en av respondenterna innebar att det inte gick att jobba på ett helt hälsosamt sätt, bara ”mindre fel”. Ofta kom det upp att skadebekymren eller sjukskrivningar handlade om förslitningsskador i axlar och rygg och att diverse muskelinflammationer och kortisonsprutor var vanliga. En respondent underströk skillnaden gentemot ett kontorsjobb och beskrev att det är väldigt ”fysiskt” och att det handlade om en ”farlig” miljö med ”stora maskiner”. Efter ett tag blev man blind för riskerna och det ”gällde att vara på tårna”, annars kunde det gå som för ”en snubbe, han gick ju in i en flygplansmotor, i själva höljet runt flygplansmotorn”. Kläm- och krosskador uppgavs vara de vanligaste mer allvarliga skadorna, där några av respondenterna tog upp kollegor som krossat ben och blivit av med fingrar. På frågan om vad det värsta som skulle kunna hända var för något, återkom de flesta till att man skulle kunna sugas in i en flygplansmotor och att det då, för att använda en respondents beskrivning, ”inte skulle bli så

mycket kvar av personen” utan enbart ”ett rött moln” som en annan uttryckte det. Vissa flygplansmotorer kallades internt rentav för “man-eaters”

Några respondenter beskrev arbetsplatsen som trång, med många fordon i rörelse ute på flygplanslastningsområdet och att ljudnivån rent generellt var hög, men särskilt när olika motorer var igång samtidigt. Risknivån påverkades ofta av väderleken och var det kallt, mörkt, blåsigt och nederbörd så ökade följaktligen även riskerna ute på arbetsplatsen. För att möta riskerna fanns det olika markeringslösningar i form av dragna linjer på marken eller blinkande ljus eller helt enkelt enkla kroppsspråkssignaler i form av ”tummen upp”. Nedan citat är karaktäriserande för de svar vi fick.

Det är ingenting jag går runt och tänker på. I början tänkte jag nog rätt mycket på det. Att det var farligt. Nu sitter det nog i ryggmärgen...det behövs ju inte månader, det behövs nog två-tre år att liksom ha det i ryggmärgen att ”det här är farligt”, att du får hålla dig till linjerna...

På en rak fråga huruvida respondenterna kände oro inför de risker som fanns fick vi bara nekande svar. Det fanns en medvetenhet; många tänkte på det ofta och blev ibland påmind om det genom att vara med om tillbud, men ingen uttryckte en direkt oro inför arbetet. Detta kan bero på flera saker. En skulle kunna vara, vilket många återkom till, att det hela sätter sig i ryggmärgen efter ett tag, att man lär sig hur man ska röra sig ute på arbetsplatsen och att oron försvinner efter den inledande tiden där allt är nytt. En annan skulle kunna vara vad en respondent var inne på, att man inte skulle bli en ”bra arbetare om man [tänkte] på risker och följer” och att man istället skulle börja ”tåtrippa” och göra ”bort sig den vägen istället”. De som var alltför oroliga kanske försvann från arbetsplatsen, eftersom de inte fungerade i den miljön. En tredje potentiell anledning och förklaring är den som har stöd i teorin, där Connell (2009) skriver om kroppsligt utmanande jobb där män utsätter sig själva för fara eftersom det utgör grunden för maskulinitetsskapandet inom denna specifika arena – den farliga arbetsplatsen. Kroppen, denna ”maskulinitetens fysiska boning”, lider av en ständigt pågående nedbrytning i och med alla påfrestningar men blir tack vare - eller på grund av - detta ett manifesterande av något ytterst maskulint.

Connells (2005) påstående att detta förbrukande av kroppar även kommer sig av krav från ledningen, passar in väl på denna arbetsplats. Som nämnts tidigare har ekonomin stramats åt, personalstyrkan minskats och schemana blivit snävare med en kortare återhämtningstid som följd. Många uttryckte en förvåning över att det inte skedde fler olyckor, ”peppar peppar ta i

trä”, men misstänkte att det skulle kunna öka i framtiden om utvecklingen som den såg ut nu fick fortgå.

6.2.3 Relation till psykisk ohälsa

Bengs och Wiklund (2015) menade att individer i dagens samhälle, där normen är att man ska prestera väl och varken känna psykisk eller fysisk ohälsa, kan känna skam inför sin ohälsa och därför inte vilja tala om den eller visa upp den inför omvärlden. Det finns ett mönster i vårt resultat som pekar på att det hos våra respondenter finns en psykisk ohälsa som de många gånger väljer att hålla inne med på arbetsplatsen. Svaren var ofta spretiga och ibland rentav motsägelsefulla, men av de samlade intervju svaren går det att utmejsla en bild av hur psykisk ohälsa sågs ned på vid arbetsplatsen. Att psykisk ohälsa existerade bland män var det ingen som förnekade, men få ansåg i direkta ordalag att de själva upplevde någon form av psykisk ohälsa. Många vittnade däremot om hur det rädde en kultur på arbetsplatsen och i samhället i stort som gjorde det svårt att som man uppleva psykiska bekymmer och vara öppen med det. En respondent svarade så här på frågan (och följdfrågan) om psykisk ohälsa och om det är något som respondenten skulle kunna tala om på arbetsplatsen:

Ja, alltså jag tänker så. Varför ska jag sitta och berätta det för någon kollega för? Jag förstår inte det riktigt. Varför ska jag sitta och säga att jag mår dåligt på något sätt? Nej, jag förstår inte vad det ska ge mig. Det är så jag resonerar [...] varför ska jag sitta och dra fram fiolen och prata att “det är så synd om mig”. Vad ska dom göra åt det, liksom? Så tänker jag.

Som framgår, var en öppenhet kring den psykiska ohälsan ingenting han fann vara av nöden om han inte trodde att kollegan kunde göra något konkret åt den upplevda psykiska ohälsan. Många respondenter menade att psykiska problem var något det inte talades om i särskilt stor utsträckning på arbetsplatsen och även om citatet ovan ger en vinkel på det ger det inte hela svaret. Flera trodde sig veta att andra upplevde psykisk ohälsa och att det ”säkert [borde] pratas mer om”, eftersom det var så vanligt förekommande. Respondenterna gav ett månghövdad svar på varför det inte talas mer om det, och mycket tydde på att det fanns en bild av mannen som någon som antingen inte mår psykiskt dåligt särskilt ofta, eller ännu troligare: någon som inte öppet kan visa att han mår dåligt eftersom han tror att detta skulle missgynna honom och skada hans position som man. Detta var en mansbild sprungen ur idéer om att vara ”jävligt redig” och ”inte känna efter” och att det särskilt rädde en sådan syn kring den psykiska ohälsan då den ”inte gick att ta på” eller, som det uttrycktes kring den allmänna synen på utbrändhet: ”vad fan är det?”

Några respondenter var inne på stolthet och att man ”bygger upp en roll på sitt jobb kontra sina arbetskamrater” och att varje individ ”var rädd att radera den bild man byggt upp”. Eftersom det var en påtagligt ”grabbig atmosfär” på denna arbetsplats ville man inte visa upp sin ”svaghet”, vilket psykisk ohälsa kunde tolkas som, trots att det inte var något man kunde ”rå för” utan i många fall var ”en sjukdom”. En annan återkom till detta, att man inte ville få en ”specifik bild på sig” på arbetsplatsen av att vara någon som talade om psykisk ohälsa och att man därför ”håller sig lite för att ta upp det”. En annan respondent trodde att män generellt skulle se det som ett ”nederlag” att gå till en psykolog eller prata om psykisk ohälsa rent generellt och att det var enklare för kvinnor att söka professionell hjälp. Detta följer i Levants och Wimers (2011) påstående om att män har svårt att söka hjälp, vare sig det rör sig om akademiska eller andra typer av svårigheter. Några respondenter kom självmant in på alkohol som en traditionell lösning på psykiska problem hos män och menade att dessa generellt började ”supa” eller ”kolka i sig alkohol för att smita ifrån de läskiga känslorna”. Något som alltså tycks vara verkligheten bakom de siffror från SCB som presenterats tidigare i uppsatsen. En respondent gav detta svar på frågan om denne trodde att män och kvinnor hanterade psykisk ohälsa på olika vis:

...det är jättesvårt att säga. Beror helt på situationer, med barn och jag tror kanske att om vi säger så här: en kvinna skulle nog börja skåpsupa medan mannen skulle supa rätt öppet. Egentligen.

En respondent gick dock i sina svar kring psykisk ohälsa rejält emot strömmen. Han var öppen med att han råkat ut för en panikattack på jobbet vilket hade blivit inledningen på en flerårig sjukskrivning för utmattningssyndrom. Han menade att andra personer på arbetet mådde dåligt men inte vågade gå ut med det eftersom det var ”tabubelagt” – både att vara öppen med psykisk ohälsa och att prata om ohälsa över huvud taget. Det fanns i andra svar även vissa motsägelsefullheter. Några menade att de skulle kunna vara öppna med om de ”mådde dåligt” men bara om det ”påverkade arbetet” och att det skulle vara enklare att tala om det ”hemma med sin partner” eftersom det många gånger sågs som någonting privat. Något kontradiktoriskt med resultatet presenterat ovan, menade samtliga att de inte skulle se ned på någon annan som ”mådde dåligt”.

Tydligt var att ingen ansåg stress vara psykisk ohälsa, vilket det inte heller behöver vara. Dock fanns här en del motsägelsefullheter, som när en respondent kunde medge att det många gånger var ett ”mycket stressigt arbete” med ”lite återhämtningstid” och att han hade

”sömnsvårigheter” och ibland hade hjärtklappning, men ändå mena att han inte upplevde någon psykisk ohälsa. Just sömnsvårigheter dök flertalet gånger upp men kategoriserades inte som psykisk ohälsa. Det går inte att dra några säkra slutsatser om det, då det aldrig uttalades i direkta ordalag, men känslan var att den allmänt förekommande bilden av psykisk ohälsa var snävare än vår och att en öppenhet med att man hade sömnsvårigheter inte var tabubelagt eftersom det inte föll inom kategorin ”psykisk ohälsa”. Flera respondenter trodde att det överlag var enklare för kvinnor att tala om psykisk ohälsa och söka hjälp för den. Några trodde detta var genetiskt, eller att kvinnor åtminstone hade ett större behov av det. Detta lämnar oss med känslan att psykisk ohälsa hos våra respondenter ska förstås som något icke-maskulint och rent utsagt feminint – långt från den mansbilden som tycktes finnas att en bra karl reder sig själv.

6.3 Sammanfattning

I många fall gav respondenterna svar som överensstämde väl med tidigare teori och forskning. Framför allt när det kom till manlighet som något fysiskt påtagligt, där manlighet kunde ta sig uttryck i rent fysiska karaktäristika, men det var tydligt att manlighet även kunde ta sig uttryck i att vara rak i kommunikationen eller kunna hantera stora fordon eller inte ”lalla genom livet” utan att ta i rent fysiskt och smutsa ned sig. Det blev tydligt att det fanns vissa sociala normer på arbetsplatsen gällande vad som var önskvärt och icke. Dels i hur man talade med och till varandra, dels i vad man talade om. Det var de traditionellt klassiskt manliga samtalsämnena såsom sport och motorer och absolut inte smink. Det fanns visst utrymme att prata om ohälsa, men inte om den kategoriserades som psykisk. Här fanns det dock vissa motsägelser, där några menade att de inte skulle se ned på någon som mådde psykiskt dåligt medan andra inte trodde att män vågade vara öppna med det. Kanske går det att säga att maskuliniteten i sig utgjorde ett skydd mot psykisk ohälsa som abstrakt begrepp men inte som fenomen.

Avslutningsvis, ett talande svar på frågan om det fanns mekanismer som gjorde att man som man inte ”fick” må psykiskt dåligt:

Ja. Och det går ju då, det rimmar illa med den här urtypen då, när du frågade vad manlighet är. Att man ska vara trygg, och man ska vara stor och stark och... stadig och... aldrig sjukskriva sig. Då tror jag det rimmar väldigt illa att krypa till korset och erkänna sig själv [sic].

7. Diskussion

Vi har i vårt arbete velat att undersöka hur maskulinitetsskapande mekanismer kan tänkas samverka med synen på psykisk ohälsa på farliga arbetsplatser. Vi ville få en djupare förståelse för våra åtta respondenters upplevelser och fann med hjälp av teori och tidigare forskning två teman med tre underkategorier vardera i vårt material. Vårt syfte kan sägas innefatta tre sociala arenor: kön, klass samt psykisk ohälsa och det är mötet mellan dessa tre som har varit vår ambition att beskriva. En begränsning för vår möjlighet att besvara vår andra frågeställning, som rör en mer övergripande förståelse av dessa fenomen, har varit att våra resultat inte är tillräckligt omfattande för att vara generaliserbara. Av den anledningen har uppsatsens huvudsakliga syfte varit att få en mer djupgående förståelse för våra respondenters upplevelser.

7.1 Slutsatser

Med vår teori i ryggen vågar vi dock dra vissa mer generella slutsatser utifrån vårt resultat, som visat sig vara i linje med exempelvis Connells (2005) resonemang om känslan av utbytbarhet och hegemonisk maskulinitet, där våra respondenter haft en relativt samstämmig uppfattning av vad som i samhällets ögon är manligt. Samtliga presenterade en bild av en ”mansman”, en bärare av traditionellt maskulina egenskaper dragna till sin spets, som de kontrasterade sig själva emot. Samtidigt visade de på en medvetenhet om en slags jämställdhetsdiskurs som de menade var rådande i dagens samhälle och de hade tydliga uppfattningar om hur man är för att vara ”jämställd”. Av vårt resultat fick vi således även en bild av maskuliniteters inneboende dynamik, vilket belyser vikten av att förstå dessa mekanismer inom sina kulturella sammanhang. Vi drar slutsatsen att hegemonisk maskulinitet är ett relevant begrepp i sammanhanget, och att det kan vara användbart för att förstå hur maskulinitet konstrueras och upprätthålls.

Ytterligare en slutsats vi drar är att det finns tillräckligt som tyder på att det kan finnas samband mellan maskulinitet och hanteringen och uppfattningen av psykisk ohälsa, och att det således finns utrymme för vidare efterforskningar i ämnet.

Psykisk ohälsa tycks finnas på arbetsplatsen, men våra respondenter hade svårigheter att

bekänna detta när det kategoriserades som så. De kunde själva beskriva upplevelser av stress, oro och sömnsvårigheter och kom ofta själva in på alkoholproblem som förekommande på arbetsplatsen, men svarade för det mesta nekande på raka frågor om huruvida de hade egna upplevelser av psykisk ohälsa. Att psykisk ohälsa ansågs vara någonting privat, som man bäst höll för sig själv, framgick tydligt i resultatet, men olika typer av psykisk problematik uppkom ändå frekvent, om än lite på omvägar. Utifrån detta drar vi slutsatsen att psykisk ohälsa förekommer i olika form på arbetsplatsen, oftast i form av sömnsvårigheter, och att våra respondenter upplevde detta, mer eller mindre uttalat, som ett känsligt ämne. Respondenterna upplevde inte att nedstämdhet och hjälpsökande hörde till idealbilden av manlighet, snarare tvärtom. Vi menar att uppfattningar om maskulinitet kan vara en delförklaring för respondenternas ovilja att ”bekänna sig till” att ha upplevt psykisk ohälsa.

Utöver det teoretiska ramverket har vi haft en del tidigare forskning till vår hjälp för att ge några möjliga förklaringar till hur psykisk ohälsa och maskulinitet förhåller sig till varandra på farliga arbetsplatser. Dock upplever vi en kunskapslucka gällande just det perspektiv denna uppsats antagit. Den tidigare forskning vi funnit har främst använts för att styrka uppsatsens utgångspunkt, som är att det går att se generella skillnader mellan kvinnor och män i uppfattningar och beteenden knutna till hälsa, och att maskulinitet således blir ett teoretiskt relevant begrepp att använda sig av.

7.2 Vårt bidrag

Det är svårt att enbart utifrån åtta intervjuer dra några större slutsatser om varken maskulinitet, psykisk ohälsa eller farliga jobb som helhet. Dock har vi kunnat se att våra svar i mångt och mycket överensstämmer med våra teoretiska utgångspunkter, vilket leder oss till slutsatsen att ämnet är värdefullt att undersöka vidare. Vi hoppas att denna studie ska kunna bidra med en ökad medvetenhet hos personalvetare, nuvarande som blivande, om de faktorer som kan ligga bakom siffrorna i statistiken. Vi tror dessutom att studien kan utgöra en utgångspunkt för vidare forskning, där man för större generaliserbarhet skulle kunna genomföra intervjuer även med personer av annat kön än ”man”, på ett större antal arbetsplatser, och kanske även göra jämförelser mellan olika typer av arbetsplatser för att utöka förståelsen av vilken inverkan klass har på uppfattningar om både psykisk ohälsa och maskulinitet.

7.3 Avslutande reflektioner

Med hjälp av teori, tidigare forskning och insamlad data från intervjuer upplever vi oss ha fått en bild av våra respondenters uppfattningar om psykisk ohälsa och maskulinitet och att vi i tillräckligt hög grad kan ge en förklaring, om än inte en heltäckande sådan, av varför våra resultat ser ut som de gör. Vi anser att resultaten av de åtta intervjuerna bidragit till en djupare förståelse för våra respondenters upplevelser om maskulinitet och psykisk ohälsa, och att den andra delen av studiens syfte således kan sägas vara uppfylld. Då resultaten sammanföll väl med både teori och tidigare forskning och stundvis känts som en naturlig förlängning av dessa anser vi oss även ha uppfyllt syftets första del. Vi menar att denna samstämmighet mellan tidigare teori och forskning och den data som insamlats inom ramen för denna studie tyder på att de teoretiska begrepp och koncept vi utgått från är relevanta för att förstå ämnet och att de därför även kan vara användbara för senare, mer omfattande, forskning.

Trots att det gick att utläsa tydliga mönster i vårt resultat, präglades svaren av vissa motsägelser. I ena stunden hade respondenten inte upplevt psykisk ohälsa, i andra stunden beskrev denne sådana upplevelser, klädda i andra ordalag. Ibland beskrevs en egenskap eller ett beteende som manligt för att i nästa sekund bortförklaras, då det tycktes vara viktigt för nästan samtliga respondenter att framstå som hyfsat jämställdhetseftersträvande. Könsskillnader kunde under samma samtal förklaras både som biologiskt nedärvda och som en del av ett socialt arv. Att det skulle uppstå motsägelser i respondenternas svar var till viss del förväntat, då både maskulinitet och psykisk ohälsa är komplexa fenomen som inte alltid är lätta att definiera. Vi fick känslan av att många av våra respondenter inte ägnat mycket tanke åt dessa ämnen förut, vilket kan innebära att vi fick vara delaktiga i en för dem ny formuleringsprocess. Detta skulle kunna förklara varför vägen till svaren på våra intervjufrågor kunde vara något krokig. Vi vill dock även påstå att motsägelser naturligt uppstår inom områden som dessa, som behöver definieras ytterligare, specificeras och studeras. Vi hoppas att denna uppsats kan utgöra en gedigen startpunkt för ett sådant arbete.

8. Referenser

- Arbetskydd. (2012). *Därför dör fler män än kvinnor på jobbet*.
<http://www.arbetskydd.se/nyheter/olyckor/dodsolyckor/article3409144.ece> (Hämtad: 2015-04-01).
- Bengs, C. & Wiklund, M. (2015). Kropp och hälsa. I A. Hedenus, S. Björk & O. Shmulyar Gréen (Red.), *Feministiskt tänkande och sociologi: Teorier, begrepp och tillämpningar*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Braun, V. & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3:2, 77-101.
- Bryman, A. (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*, Stockholm: Liber AB
- Butler, J. (2007). *Genustrubbel*. Göteborg: Bokförlaget Daidalos AB.
- Connell, R. W. (2005). *Masculinities*. Oakland: University of California Press.
- Connell, R. W. (2009). *Om genus*. Göteborg: Bokförlaget Daidalos AB.
- Courtenay, W. H. (2000). Constructions of masculinity and their influence on well-being: a theory of gender and health. *Social Science & Medicine*, 50, 1385-1401.
- Ekelöf, E. (2013). *Tretton skarpa förslag till förbättringar för flygplanslastare*. Arbetsmiljöforskning.se. <http://www.arbetsmiljoforskning.se/flygplanslastare/tretton-skarpa-f%C3%B6rslag-till-f%C3%B6rb%C3%A4ttringar-f%C3%B6r-flygplanslastare> (Hämtad: 2015-05-13).
- Folkhälsomyndigheten. (2015). *Sjukdomar och besvär*.
<http://www.folkhalsomyndigheten.se/amnesomraden/statistik-och-undersokningar/enkater-och-undersokningar/nationella-folkhalsoenkaten/psykisk-halsa/sjukdomar-och-besvar/> (Hämtad: 2015-05-13)
- Kvale, S. (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Levant, R. F. & Wimer, D. J. (2011). The Relation of Masculinity and Help-Seeking Style with the Academic Help-Seeking Behavior of College Men. *The Journal of Men's Studies*, 19: 3, 256-274.
- Levant, R. F. & Wimer, D. J. (2014). Masculinity Constructs as Protective Buffers and Risk Factors for Men's Health. *American Journal of Men's Health*, 8:2, 110–120.
- SOU 2014:6. *Män och jämställdhet: bestänkande från Utredningen om män och jämställdhet*. Stockholm: Fritzes Offentliga Publikationer.
- Statistiska centralbyrån. (2007). *Levnadsförhållanden, rapport 114: Alkohol- och tobaksbruk*.
http://www.scb.se/statistik/publikationer/LE0101_2004I05_BR_LE114SA0701.pdf (Hämtad: 2015-04-01).

Statistiska centralbyrån. (2009). *Själv mord är vanligast bland äldre män*.
http://www.scb.se/statistik/publikationer/LE0001_2009K04_TI_04_A05TI0904.pdf
(Hämtad: 2015-04-01).

Statistiska centralbyrån. (2012). *Kvinnor mer sjukskrivna i alla yrkesgrupper*.
<http://www.scb.se/sv/Hitta-statistik/Artiklar/Kvinnor-mer-sjukskrivna-i-alla-yrkesgrupper/> (Hämtad: 2015-04-01).

Statistiska centralbyrån. (2014). *Yrke och dödlighet 2008-2012*.
http://www.scb.se/Statistik/Publikationer/BE0701_2014A01_BR_BE51BR1403.pdf
(Hämtad: 2015-05-13).

Sveriges Kommuner och Landsting. (2015). *Psykisk hälsa*.
<http://skl.se/halsasjukvard/psykiskhalsa.229> (Hämtad: 2015-05-13).

9. Appendix 1: Intervjuguide

Vi inleder med att informera om vilka vi är och syftet med våra intervjuer. Vi förklarar att vi läser till personalvetare vid Göteborgs universitet och skriver vår kandidatuppsats. Vi säger att uppsatsen handlar om manlighetsideal och hur dessa hänger ihop med hur man mår psykiskt. Vidare informeras respondenten om att deltagandet hålls anonymt för utomstående, att intervjun är frivillig och att den när som helst kan avbrytas. Vi förklarar att vi kommer hantera materialet med största varsamhet och att vi beräknar att intervjun tar omkring 60 minuter.

1. Vad är det du jobbar med?

- Skulle du kunna beskriva hur en vanlig dag kan se ut? (arbetsmoment osv.)
- Hur många manliga resp. kvinnliga kollegor har du?

2. Tror du kvinnor och män klarar av jobbet på samma sätt?

- Hur?

3. Hur skulle du beskriva stämningen på din arbetsplats?

- Öppen? Pratas det mycket mellan kollegorna, eller...
- Tror du att stämningen påverkas av att ni är fler män än kvinnor?
- Tror du att män pratar med varandra på ett annat sätt än vad de gör med kvinnor?

4. Vad är manlighet för dig? (Vad betyder det att vara man?)

5. Finns det situationer på jobbet då känner dig *extra* manlig?

6. Finns det några särskilda risker på din arbetsplats?

- Vad är det värsta som skulle kunna hända om allt går fel?
- Hur känner du inför det?

Del två: Vi förklarar först kort vad vi menar med psykisk ohälsa (Allt från depression till stress, ångest och sömnproblem).

7. Brukar ni prata sinsemellan om att må psykiskt dåligt? På vilket sätt pratar man om det?

8. Känns det som att det är okej att vara nere, och deppig, någon dag på jobbet?

- Hur är det om någon skulle sjukskrivas på grund av det? Hur tänker du kring det?

9. Känner du till någon som mått psykiskt dåligt på arbetsplatsen (du själv?)? Har du någon gång hört en kollega säga att den mår dåligt?

- Känner du själv att du skulle kunna vara ärlig med det på arbetsplatsen?

10. Tror du att kvinnor kan tala om psykisk ohälsa på ett annat sätt än män?

11. Upplever du skillnader mellan hur kvinnor och män hanterar psykisk ohälsa? (tror du det finns skillnader i vad man väljer att göra när man mår psykiskt dåligt, t.ex. om man söker hjälp och sjukskriver sig eller inte, eller typ om man istället "biter ihop")

- Om ja, vad tror du det beror på?

12. Skulle du kunna beskriva skillnaden på hur du kan prata om psykisk ohälsa på arbetsplatsen kontra hemma eller annan plats?